

1. Мілова Ю. Д. Методика оптимізації ваги штанги змагальних спроб важкоатлетів / Ю. Д. Мілова // Спортивна наука України. Науковий вісник Львівського державного університету фізичної культури [Електронне наукове фахове видання]. – Л. : ЛДУФК, 2009. – № 3 – С.1–13. – Режим доступу до журн. : http://www.sportscience.org.ua/index.php/Arhiv.html?file=t_files/Arhiv2009.
2. Олешко В. Г. Змагальна діяльність важкоатлетів різної статі на заключних етапах спортивного вдосконалення / В. Г. Олешко // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту : зб. наук. праць / гол. ред. В. О. Дрюков. – К. : ДНДІФКС, 2004. – Вип. 3. – С. 27–32.
3. Олешко В. Особенности соревновательной деятельности сильнейших команд мира по тяжёлой атлетике в олимпийском цикле 1993–1996 гг. / В. Олешко, А. Пуцов, А. Стеценко // Наука в олимпийском спорте. – 1998. – № 1. – С. 39–43.
4. Олешко В. Г. Перспективи виступу важкоатлетів України на іграх ХХІХ Олімпіади / В. Г. Олешко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2008. – № 5. – С. 95–98.
5. Пуцов О. І. Характеристика змагальної діяльності важкоатлетів на початку олімпійського циклу 2001–2004 рр. / О. І. Пуцов // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2002. – № 2. – С. 41–46.
6. Спортсмены Украины на Играх ХХІХ Олимпиады / М. В. Акилов, В. Ф. Александров, Н. В. Вдовенко [и др.] // Наука в олимпийском спорте. – 2009. – № 1. – С. 79–197.
7. IWF Annual Book 2009 [Електронний ресурс] / Gottfried Schödl. – Режим доступу до журн. : http://www.iwf.net/doc/IWF_ANNUAL_BOOK_2009.
8. Weightlifting Database [Електронний ресурс] / Lippmann J., Jentsch H. – Режим доступу до бази : <http://www.iat.uni-leipzig.de/datenbanken/dbgwh/>.

Рецензент: докт. біол. наук, проф. Мицкан Б.М.

УДК 94 (477.89/. 86):796.5:908
ББК 75.1.

Ярослав Луцький

ВИНИКНЕННЯ СПОРТИВНИХ І ТУРИСТИЧНИХ ТОВАРИСТВ У ГАЛИЧИНІ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

У статті подається історія виникнення українських молодіжних спортивних і туристичних товариств у Галичині в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Ключові слова: молодіжні, спортивні, туристичні товариства, статут, змагання, екскурсії, походи.

В статье отражена история возникновения украинских молодёжных спортивных и туристических обществ в Галичине в конце ХІХ – начале ХХ в.

Ключевые слова: молодёжные, спортивные, туристические общества, устав, соревнования, экскурсии, походы.

The article gives the genesis history of Ukrainian Youth sport and tourist societies in Galicia at the end of ХІХ – at the beginning of ХХ century.

Key words: youth, sport, tourist, statute, competition, excursions, trips.

Постановка проблеми та аналіз результатів останніх досліджень. Важливу роль у пробудженні національної свідомості та єднання українців Галичини в національні суспільно-політичні та культурно-просвітницькі товариства й об'єднання відіграла “Просвіта” (створена 8 грудня 1868 р.), з ініціативи якої згодом створюються “Літературне товариство імені Тараса Шевченка” (1873 р.), “Руське Педагогічне Товариство” (1881 р.) та інші.

Мета роботи – розкрити діяльність українських молодіжних спортивних і туристичних товариств Галичини в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Методи дослідження складають принципи історизму й об'єктивності, загальнонаукових методів аналізу й синтезу, спеціальних, проблемно-хронологічного та порівняльно-історичного методів дослідження.

Результати дослідження. Романтика героїчної козацької доби, оспівана Т.Шевченком, П.Кулішем, М.Костомаровим, проявляється серед частини української студентської молоді 60-их рр. у носінні козацьких одностроїв, вживанні української мови, в інтересі до української культури, а також у створенні перших студентських товариств. Так, члени першого студентського товариства “Січ” (без статуту), створеного на початку 1861 р. у Львівському університеті, ходили на заняття в козацьких шапках, високих чоботях, вишитих сорочках, гуцульських сердаках і синіх шароварах. Такий “козацький гурт” існував і при Львівській духовній семінарії, де семінаристи-українці, як згадував учасник тих подій о. Ю.Охримович, теж ходили в козацькій одежі, “співали вівчарські пісні” й нагадували скоріше курінь давньої “Січі”, ніж духовний заклад [8, с.8].

Ідея народності захоплює й студентів-українців Віденського університету, які в 1868 р. створили перше культурно-просвітницьке товариство “Січ” за межами Галичини, поставивши за мету працювати на благо українського народу. Під впливом віденської “Січі” в 1871 р. при Львівському університеті виникають культурно-просвітницькі студентські товариства “Дружній лихвар” (з 1882 р. “Академічне братство”) та “Академічний Кружок”.

На початку 80-х рр. XIX ст. виникають молодіжні фізкультурно-гімнастичні товариства в Чехії, Словенії, Хорватії, Польщі. До початку 90-х рр. XIX ст. сокільський рух охопив майже всі слов'янські народи. У другій половині XIX ст. виникла гостра проблема створення українських молодіжних товариств у Східній Галичині. Особливо серйозної уваги вимагали проблеми фізичного виховання.

Усе це вплинуло на пробудження національної свідомості українців Галичини, і в лютому 1887 р. громадський діяч В.Нагірний організував перший сокільський осередок у с. Рудно поблизу Львова та розробив статут пожежного товариства “Сокіл”. Цей почин було підтримано в інших місцевостях Галичини. Зокрема, в 1891 р. у с. Купчинці на Тернопільщині, а у 1894 р. у Львові виникло перше українське пожежно-гімнастичне товариство “Сокіл”, яке поклато початок організації української молоді різних соціальних станів у національні молодіжні пожежно-гімнастичні, скаутські, релігійні та політичні товариства. 11 лютого 1894 р. у приміщенні “Руської Бесіди” відбулися Установчі збори Сокільського товариства. Його першим головою був обраний В.Нагірний [17, арк.14].

У “Соколі” найнижчою ланкою було “гніздо” (осередок), яке нараховувало не менше 10 осіб. Осередки певного повіту входили до Повітового Союзу, а Повітові Союзи творили на правах колективних членів “Союзу Сокільських товариств гімнастичних” із Верховною Старшинською Радою на чолі, осідок якої був у Львові. До Верховної Старшинської Ради, яка обиралася на три роки, від кожного Повітового Союзу входило по одному представнику. Із членів Ради обирався голова товариства, його заступники та члени відділів.

Старшина місцевого сокільського осередку (гнізда) складалася з голови, господаря (відповідав за матеріальні цінності сокільського гнізда), скарбника, начальника (відповідав за фізкультурно-спортивну роботу), справника (вів документацію) [11, с.10].

Двічі на тиждень члени сокільського гнізда збиралися на заняття. Верховна Старшинська Рада на кожний місяць подавала приблизні плани загальнофізичної підготовки місцевим осередкам, які доповнювалися старшиною місцевих осередків, виходячи з реальних умов існування матеріальної бази. Програми із загальнофізичної підготовки передбачали біг на різні дистанції, стрибки, штовхання ядра й метання списа, плавання, верхову їзду, а також ігрові види спорту: футбол, волейбол, теніс, хокей тощо.

У “Соколі” був встановлений єдиний взірець одностроїв, а саме: козацька смушкова шапка (на якій з лівого боку синьо-жовта кокарда із зображенням лева), кафтан і штани з темного вовняного сукна, чорний ремінь, синя сорочка, чорні чоботи. Сокільська старшина носила ще стрічки-відзнаки через праве плече.

Морально-виховну основу “Сокола” становили “Десять заповідей Українського Сокола”, найважливішими з яких були дві: “Сокіл” – це символ Свободи” і “Сокіл” – любить Україну”. Їх виховний зміст полягав у тому, що нація, яка не має фізичної й духовної сили, не може бути вільною. А щоб бути вільною нацією, необхідно виховувати в молоді національну свідомість і фізичну досконалість.

Сокільський прапор був малинового кольору, на лицьовому боці був розміщений герб Галицької землі – золотий лев, а на звороті – сокіл-птиця (емблема “Сокола”), що символізувала свободу, фізичну силу, мужність, гордість, красу, витривалість. Сокільський гімн – “Соколи! Соколи!”. Сокільський клич – “Всі вперед! Всі враз!” [1, с.12]

СОКІЛЬСЬКИЙ МАРШ

Соколи, Соколи, ставаймо в ряди!
Нас поклик “Борімось!” взиває.
В здоровому тілі – здорова душа,
Де сила – там воля витає.
Як славно, бувало, козацькі сини
Боролись до смерти-загину.
Боротись будемо, Соколи, всі ми –
За матір святу – Україну!
Лети ж ти, Соколе, далеко в степи
У гори, луги та лимани.
Наш прапор сокільський високо неси,
Під ним хай народ вольним стане!
Як славно, бувало, козацькі сини...
Разом же, Соколи, ставаймо в ряди,
У бій за прапором, йдіть сміло!
До праці для неньки у вічні часи
Віддаймо все: душу і тіло,
Як славно, бувало, козацькі сини...

Елемент
сокільського прапора

У 1901 р. головою товариства став А.Будзиновський, який активізував організаційно-методичну роботу в товаристві. Зокрема, відновив роботу гуртка “вчителів руханки” під керівництвом І.Боберського, за сприяння якого з вересня 1901 р. у Львівській академічній гімназії, а з 1902 р. і в усіх інших українських школах запроваджуються обов’язкові уроки гімнастики, ігор, забав, прогулянок. Крім того, при українських гімназіях у Львові, Перемишлі, Тернополі, Коломиї створюються спортивні секції з окремих літніх та зимових видів спорту.

З 1902 р. з ініціативи А.Будзиновського відкрилися постійні курси з підготовки “провідників пожежної справи”, якими керував начальник пожежного відділу “Сокола” С.Горук. До програми цих курсів входило: правила гасіння пожеж, користування пожежним інвентарем, лекції з історії та географії України, загальнофізичні вправи тощо. Ці курси дали поштовх для створення пожежно-гімнастичних осередків по всій Галичині [9, с.69]. Після цього сокільський рух поширився по всій Галичині. Наприклад, у 1902 р. у Коломиї засновується філія цього товариства [15].

У Коломийській українській гімназії в 1902 р. діяв гімнастичний гурток “Сокола”, де під керівництвом М.Книша здійснювалися краєзнавчі мандрівки на 20–30 км, а взимку – лижні прогулянки [6].

У 1906 р. при українській Академічній гімназії у Львові був створений “Український спортовий кружок” (УСК), до якого ввійшли всі спортивні гуртки, які існували при українських гімназіях. УСК став предтечею виникнення в Галичині перших українських спортивних товариств: “Чорногора” в Станиславові (1908 р.), “Поділля” в Тернополі (1909 р.), “Сянова Чайка” в Перемишлі (1910 р.) і “Україна” у Львові (1911 р.).

Це товариство започаткувало широкий розвиток спортивного руху в Галичині. При товаристві діяли такі секції: футбольна, легкої атлетики, лижна, тенісу, стрільби, важкої атлетики та туризму. Проте найбільшою заслугою “України” є те, що з жовтня 1912 р. це товариство започаткувало проведення в Галичині щорічних літніх, а з 20-х років і зимових спортивних свят – “Запорізьких ігрищ” [16, с.8]. Це були масові загально-краєві спортивні змагання, які користувалися популярністю серед української молоді краю.

У 1909 р. в українських гімназіях починає діяти “Самовиховна шкільна Громада”, яка об’єднувала учнів відповідно до інтересів і можливостей. Тут влаштувалися забави, екскурсії, мандрівки, створювалися шкільні музеї й архіви, зокрема, спортсекція “Дніпро”, яка об’єднала велику кількість краєзнавчо-туристичних гуртків, що мали на меті краще ознайомити учнів з історією свого краю, його культурою та природою, адже це все сприяло національному вихованню.

У червні 1911 р. у Львові відбулося краєве Сокільсько-Січове свято з нагоди 50-ї річниці смерті Т.Шевченка. Воно стало важливою політичною й виховною подією в консолідації українців не тільки Галичини, але й за її межами. Крім того, свято стало провісником зародження скаутського руху на Галичині [18, арк.205].

28 червня 1914 р. у Львові було проведено Друге краєве Сокільське свято, присвячене 100-річчю з дня народження Т.Шевченка. У цьому святі взяли участь представники всіх існуючих на той час українських молодіжних товариств – “Сокола”, “Січі”, “Пласта”, “ТУСС”. У цьому спортивно-культурному заході взяли участь понад 12 тисяч молодих людей із “Сокола”, “Січі”, “Пласта” та “Стрілецьких секцій” [3, с.11].

На цьому святі було яскраво продемонстровано факт відродження Українського війська в особі Січових Стрільців, вихованців “Сокола”, “Січі”, “Пласта”, “ТУСС”, а також те, що вони здатні боротися за свої соціально-економічні й політичні права, адже українська молодь масово гуртувалася й виховувалася в національному дусі у своїх товариствах.

“Сокіл” до Першої світової війни стає найбільшим молодіжним товариством у Галичині. Таким чином, сокільський рух до Першої світової війни став помітним явищем в історії розвитку спортивного й туристичного руху в Галичині, що мало велике значення в національно-культурному житті краю.

У травні 1900 р. К.Трильовський у с. Завалля Снятинського повіту заснував пожежно-фізкультурне товариство “Січ” [1, с.62].

Січова старшина прагнула створити зразкове товариство ідеальних українських громадян, яким були б притаманні загальнолюдські почування, ідеї братерства всіх людей, якої не були б вони народності чи віри, чи раси, а головна мета “Січей” полягала, крім пожежної справи, у вихованні у “своїх членів таких прикмет тіла і духа, котрі якраз потрібні людині, будуючим борцям за справу народну... Попри походи та вправи гімнастичні, заводять в “Січах” забави і гри товариські” [13, с.23]. Велику увагу почали приділяти курсам, на яких готували інструкторів для роботи з молоддю.

Січове товариство мало значну підтримку серед сільської молоді. Поширення січового руху в селах Галичини сприяло, перш за все, налагодженню курсів щодо

підготовки “провідників руханки” та “пожежної справи”. Так, наприкінці 1900 р. у Коломиї почали діяти курси з пожежної справи, на яких упродовж п’яти років (з 1900 по 1905 рр.) було охоплено навчанням 350 чоловік. На курсах слухачі вивчали правила гасіння пожеж, користування пожежним інвентарем, займалися загальнофізичною підготовкою, слухали лекції з історії України [13, с.25].

“Січ” відрізнялася організаційною структурою від “Сокола”. Так, низовий осередок (кіш) складався із чотирьох відділів (чет) – рятувальний, сикавочний, пожежний і водний. Кожний відділ очолював четар. Місцеві осередки (коші) із 20-ти сіл творили Повітову Січ, яка мала свою Січову Раду. Її очолював повітовий отаман, якого обирали. Автономні Повітові Січі входили до Січового Союзу (з грудня 1912 р. – Український Січовий Союз), на чолі якого стояла Головна Січова Команда (з 1908 р. Головний Комітет Січовий), що обирала Генерального отамана. Січова старшина, починаючи від низових кошів, мала відповідні атрибути.

Члени січового осередку носили національні однострої, характерні для даного села чи місцевості. Так, чоловіки носили синьо-сірі або червоні шаровари, заправлені в чоботи, сорочку-вишиванку, темно-синій або червоний пояс, гуцульську чемерку. На голову одягали чорну суконну шапку з червоним шликом або гуцульський капелюх, до яких спереду прикріплялося восьмикутною зіркою велике червоне перо. Обов’язковим атрибутом для чоловіків був гуцульський топірець.

Дівчата носили спідниці одного кольору (синього, червоного, білого, зеленого), обшиті золотими галунками, вишитий фартушок-запаску, довільного кольору пояс, оздоблені узорами й бісером корсети, сорочки-вишиванки, на шії намиста, а на голові – хустину одного кольору, на ногах чоботи або мешти [13, с.25].

Таким чином, у січових одностроях був поєднаний козацький і опришівський дух свободи й одночасно – багатство національного прикладного мистецтва даної місцевості.

СІЧОВИЙ МАРШ

У Січі! У Січі! Гортуймось, брати,
Най слава козацька востане,
Най клич наш пробудить дрімучі хати,
Взиває зривати кайдани.
Боролись завзято колись-то діди,
Кістками степи укривали.
В котлах розжарених пеклися вони,
На палях у турка конали.
До бою! До бою! Зве поклик і нас,
Та не до рушниць і шаблюки.
Інакша в нас зброя, інакший бо час.
В нас зброя — просвіта і злука.
Доволі сварились колись-то діди,
Пора нам єднатися нині,
Лиш в сильному гурті здобудуть сини
І волі, і щастя Вкраїні.
Гей, хлопці-молодці! Як мур всі міцні,
Погляньте на стяг наш, там напис:
“Усі за одного, оден за усіх”
Сіє на нашій прапорі.
Доволі ходили в ярмі вже діди,
Доволі згинати й нам спину!
Лиш смілим завзяттям здобудуть сини
Самостійну і вільну Вкраїну!

Емблема товариства

Січовий девіз “В єдності сила!” закликав до згуртування української нації для боротьби за відродження Української державності.

Січова хоругва спочатку була малинового кольору, а з 1910 р. – синьо-жовтого. На лицьовому боці була зображена восьмикутна січова зірка. Над зіркою – девіз “В єдності сила!” На другому боці прапора кожна Повітова Січ зображувала свого патрона – видатного українського гетьмана або діяча [1, с.45].

Активна організаційна робота січової старшини дала змогу вже 6 червня 1902 р. провести в Коломиї перше крайове Січове свято, у якому взяло участь 16 осередків із Коломийщини.

Друге Січове свято відбулося 28 червня 1903 р. у Коломиї, третє – у липні 1905 р. у Станиславові, четверте – 12 липня 1906 р. у Коломиї, п’яте – у травні 1910 р. у Станиславові, шосте – у липні 1912 р. у Снятині, сьоме – спільно з “Соколами” 28 червня 1914 р. у Львові [1, с.52].

Між “Соколами” і “Січю” намітилися певні тенденції для зближення й спільної виховної роботи. Так, у 1910 р. у Станиславові з нагоди 10-ї річниці заснування “Січі” проводиться спільне повітове сокільсько-січове свято, у якому взяли участь “соколи” із Хорватії, Словенії та Чехії, що створювало сприятливі умови для тісної співпраці із братами-слов’янами.

Січове товариство приділяло велику увагу культурно-освітній роботі на селі. Січовики вели активну роботу, спрямовану на ліквідацію неписьменності сільського населення, антиалкогольну пропаганду, давали концерти та організували вистави. До цієї роботи органічно впліталися прогулянки та екскурсії. Січовики часто здійснювали прогулянки за околиці своїх сіл і міст, де проводили заняття з основ картографії, орієнтування та долікарської допомоги, що разом із військовою підготовкою української молоді в “Стрілецьких Секціях” стало в пригоді в період національно-визвольних змагань 1914–1920 рр.

Заслугою Січового товариства є й те, що воно першим у Галичині почало легальний військовий вишкіл української молоді в організованих К.Трильовським у березні 1913 р. при “Українському Січовому Союзі” та “Стрілецьких секціях”. У них українська молодь вивчала будову різних видів зброї, вчилася стріляти, проводилися польові військово-тактичні заняття з військово-прикладних дисциплін, орієнтування на місцевості, вимарші [2, с.47].

У вересні 1913 р. на базі Львівської Повітової Січі, яку очолював Р.Дашкевич, створюється нове “Товариство УСС-ІІ”, але без участі студентів. До березня 1914 р. обидва ТУСС діяли автономно. У березні ці два товариства об’єдналися й провели значну роботу щодо військового вишколу своїх членів, звертаючи особливу увагу на підготовку військових інструкторів для стрілецьких секцій у провінції [2, с.49].

Стрілецький рух поширився й на інші товариства, що дало змогу вже перед Першою світовою війною відродити Українське військо спочатку у формі легіону УСС, пізніше УГА.

Таким чином, історична роль “Січей” полягала в тому, що вони підготували появу в березні 1914 р. першої в Україні військової формації – “Січових Стрільців”, яка в серпні 1914 р. стала основою для формування легіону Українських Січових Стрільців (УСС), що проявив себе в боротьбі за соборність України в роки Першої світової війни, а в час визвольних змагань переріс в Українську Галицьку Армію (УГА).

На початку ХХ ст. активізується молодіжний культурно-освітній рух у Галичині, який охоплює всі соціальні верстви українського населення. Помітну роль у цьому процесі відіграв “Пласт”. Перші пластові гуртки в Галичині були засновані у

Львові вчителем П.Франком та студентом Політехніки І.Чмолою у 1911 р. Їх членами були студенти університету, учні Академічної гімназії, Головної державної семінарії, Торговельної школи, жіночої семінарії Українського педагогічного товариства, семінарії сестер Василіянок тощо. Офіційним початком Пласту вважається день першої присяги пластового гуртка при Академічній гімназії у Львові – 12 квітня 1912 р. Гурток цей заснував професор гімназії д-р О.Тисовський [14, с.62].

ПЛАСТОВА ПРИСЯГА

В пожарів всесвітніх луни ті кроваві,
Під звуки завзятих зусиль боротьби,
У пам'ять давної, предківської слави,
Україні обіти складаю отсі:
Плекатиму силу і тіла, і ума,
Щоб нарід мій вольним, могучим раз став,
Щоб тиха, журлива, невольнича дума
Замовкла, а гордо щоб спів наш лунав.
Красу я і щастя по всій Україні
Ширитиму, власний забуду мій труд,
Щоб зір свій від праці при згорбленій спині
Підняв часом в небо мій втомлений Люд
Я працю, невдачі, всі злидні, недолю
Пійму як завдання трудної ігри,
З життям так поборююсь, як з трудами в полію,
Мину обережно зрадливі яри.
Я летом вірлиних крил скоба полину
Під хмари і бистро розглянусь в степу,
Промірю тернистий весь шлях України,
На щастя дорогу введу Вітчину.

Емблема “Пласту”

У Станиславові перший пластовий гурток був заснований у 1911 р. в українській гімназії. Незабаром він зріс до 80 членів. Його опікуном був професор Г.Кичун, а першим організатором і комендантом – семінарист М.Шкабрій [4, с.327].

Передова українська громадськість Галичини відразу оцінила перспективи і роль новоствореного “Пласта” у вихованні української молоді. З цього приводу професор І.Боберський писав: “Життя в таборі далеко від домашніх вигод найкраще загартують юнака. Пласт має виобразувати громадян і оборонців Батьківщини” [3, с.74].

Перший мандрівний пластовий табір організував І.Чмола в 1913 р., а П.Франко в 1914 р. – стаціонарний (“сталій”). У цей час за спонсорською допомогою “Сокола” виходять методичні посібники: “Пласт” О.Тисовського і “Як закласти пластові дружини” П.Франка, а з січня 1914 р. – редагований ним же журнал “Пластовий табір”.

За короткий час свого існування “Пласт” активно заявив про себе в суспільно-громадському житті Галичини і став на один рівень з іншими молодіжними товариствами краю. Свідченням цьому став Соکیلсько-Січовий здвиг, що відбувся 28 червня 1914 р. у Львові з нагоди 100-річчя з дня народження Т.Шевченка. Крім членів “Сокола”, “Січі” і стрілецьких організацій, у цій маніфестації взяли участь пластуни зі Львова, Стрия, Дрогобича, Сокаля, Яворова, Тернополя, Бережан, Станиславова та Коломиї. Як зазначив Й.Бойчук: “Вишколений, здисциплінований, в небачених до цього часу одностроях відділ українських скаутів під керівництвом Петра Франка приємно подивував українську громадськість” [4, с.330].

Коли почалася Перша світова війна, П. Франко просто з мандрівничого табору, який він проводив на Чорногорі, разом з усіма пластунами вступає до лав Українських Січових Стрільців [5, с.83].

Для здійснення керівництва пластовим рухом створюються загальнопластові керівні органи, що спочатку носять координаційний характер. Почергово такими є Інформативний Пластовий Комітет (ІПК), Осередня Пластова Управа (ОПУ) та Вища Пластова Рада (ВПР).

У кінці XIX ст. у багатьох країнах Європи вже існували туристські товариства, зокрема в Австрії, Польщі, Чехословаччині, Німеччині, які були створені: у 1862 р. – Австрійський Альпійський Союз (Oesterreichischer Alpenverein), Австрійський Туристичний Клуб (Oesterreichischer Touristenclub) – у 1869 р. і Польське Товариство Татранське (Polske Towarzystwo Tatrzańskie) – у 1873 р. У 1876 р. було створено відділи ПТТ (Польське Товариство Татранське) і на Прикарпатті – Станіславівський у Станіславові – функціонував до 1892 й пізніше в 1923–1939 рр. та Чорногірський у Коломиї (1876–1939 рр.), що проводили багато мандрівок по Карпатах. Деяко пізніше в Чехословаччині було створено Клуб Чехословацьких Туристів (Klub Ceskoslovenskych Turistu – KCST), один із 350 відділів якого знаходився в Рахові (“Odbor KCST v Rahove”). Серед відділів ТТ Чорногорський був найбільшим, а у 1911 р. об’єднував 183 члени. Упродовж 27 років цим відділом керував великий знавець гір та ініціатор туристичного руху К.Сівіцький [12, с.185]. І все це дало поштовх для виникнення українського туристичного товариства в Галичині.

20 травня 1910 р. у Станіславові відбулися Загальні збори, на яких був затверджений Статут товариства “Чорногора”, було обрано голову й членів Виділу (Ради). Головою товариства став С.Стеблицький, а до Виділу ввійшли Я.Грушкевич, І.Стасинець, Л.Чачковський, Й.Білінський [10, с.23].

Українське туристичне товариство “Чорногора” ставило перед собою такі завдання:

1. Пізнання краю, гір Галичини, Буковини, Альп і Татр.
2. Збирання матеріалу про ці гори.
3. Агітація й пропаганда серед туристів та дослідників природи.
4. Співпраця з НТШ у Львові, Австрійським Туристичним Клубом та польським Татранським туристичним товариством.
5. Надання методичної та практичної допомоги при проведенні мандрівок.

Досягнення результатів цих завдань планувалося здійснити за допомогою: 1) зборів і спільних мандрівок; 2) виставок та наукових туристичних звітів; 3) видавництва журналу, публікацій наукових статей, видавництва поштових листівок із краєвидами гір, описів маршрутів, картографічного матеріалу; 4) будівництва та догляду за туристичними притулками, мостами, стежками, дорогами, маркування маршрутів у горах; 5) будівництва літньої бази (табору); 6) наявності в горах штатних працівників (провідників, гірської сторожі) [7, арк.9].

Статут українського туристичного товариства “Чорногора” був затверджений рішенням намісника цісаря в Галичині (наказ L:XIII 2957 /1) М.Бобжинського 10 червня 1910 р.

За час свого існування товариство “Чорногора” проводило збори, конференції, прогулянки, екскурсії, мандрівки, друкувало фотографії вершин Карпат. Для любителів подорожувати видавали статті, нариси з туристично-краєзнавчої проблематики.

У 1914 р. туристичне товариство “Чорногора”, як і всі інші товариства Галичини, припинило своє існування у зв’язку з початком Першої світової війни. Багато

членів цього товариства брали участь у національно-визвольній боротьбі, яка розгорнулася в Україні у 20-х рр. XX ст.

Висновки

1. Створення українських молодіжних товариств у Галичині з метою пропагування здорового способу життя через фізичну культуру і спорт відбувалося під впливом молодіжних фізкультурно-гімнастичних товариств, які до початку 90-х рр. XIX ст. виникли майже у всіх слов'янських народів Австро-Угорщини. Сокільська ідея поширилась і на Галичину, де прагнення до державної самостійності вимагали виховання нової генерації українців – національно свідомих, фізично здорових та готових до боротьби за волю й незалежність України.
2. Пріоритетними напрямками діяльності молодіжних спортивних товариств у Галичині наприкінці XIX – у першій третині XX ст. було ознайомлення з духовно-культурною спадщиною українського народу та його історичним минулим; залучення української молоді до суспільно-корисної праці; національно-патріотичне, фізичне, трудове, екологічне й розумове виховання; підготовка до національно-визвольної боротьби за незалежність України; формування національної свідомості та християнської моралі.

1. Андрухів І. Західноукраїнські молодіжні товариства “Сокіл”, “Січ”, “Пласт”, “Луг” / І. Андрухів. – Івано-Франківськ, 1992. – 80 с.
2. Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини / І. Андрухів. – Івано-Франківськ, 1995. – 71 с.
3. Боберський І. Українське Сокільство 1884–1939 рр. / І. Боберський. – Л., 1939. – 34 с.
4. Бойчук Й. Пласт у Станіславові й околиці / Й. Бойчук // Альманах Станіславівської землі : зб. м-лів до історії Станіслава і Станіславщини : у 2 т. – Нью-Йорк ; Торонто ; Мюнхен, 1975. – Т. 1. – С. 327–340.
5. Гордієнко В. Українська Галицька Армія / В. Гордієнко. – Л., 1991. – С. 82–83.
6. Даниш Н. Житє молоді української гімназії в Коломиї / Никифор Даниш // Наша школа – орган товариства учительської громади у Львові. – Львів, 1910. – Кн. II. – С. 32–34.
7. ДАІФО. – Ф. 2, оп. 1, спр. 271. Переписка Міністерства внутрішніх справ Польщі з Станіславським повітовим старостом щодо затвердження статуту українського туристичного товариства “Чорногора” в Станіславові на 1910–1914 р., 9 арк.
8. Історичний огляд життя в студентських українських організаціях. – Львів, 1908. – 132 с.
9. Коверко Б. Василь Нагірний і початок роботи українського гімнастичного товариства “Сокіл” / Б. Коверко // Спорт і національне відродження, присвячене 120-літтю від дня народження професора Івана Боберського (14–15 жовтня 1993 р.). – Л., 1993. – Ч. 1. – С. 68–70.
10. Луцький Я. Український краєзнавчо-туристичний рух у Галичині (1830–1939 рр.) / Я. Луцький. – 2-ге вид., доп. – Івано-Франківськ : Плай, 2003. – 140 с.
11. Нагірний В. З моїх споминів / В. Нагірний. – Львів, 1935. – 70 с.
12. Нестерук Ю. З історії рекреаційного природокористування у Чорногорі та шляхи його оптимізації в сучасних умовах / Ю. Нестерук, І. Рожко // З історії вітчизняного туризму : зб. наук. ст. – К. : ФПУ, 1997. – С. 182–191.
13. Про виховуюче значінє Січей // Отаман на 1905 рік. – Коломия, 1904. – С. 23–25.
14. Савчук Б. Український Пласт 1911–1939 рр. / Б. Савчук. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1996. – 264 с.
15. Статут філії львівського товариства гімнастичного “Сокіл” в Коломиї. – Коломия, 1902. – 14 с.
16. Хоростіль Я. Історія спортивного товариства “Україна” у Торонто (у 35-річчя) / Я. Хоростіль, Р. Костюк. – Торонто, 1983. – 427 с.
17. ЦДА. – Ф. 312, оп. 1, спр. 12. Історична довідка про заснування і діяльність “Сокіл-Батько” за 1896–1939 рр., 14 арк.
18. ЦДА. – Ф. 358, оп. 1, спр. 122. Листи українських спортивних товариств “Сокіл-Батько”, “Луг” та інші 1911–1937 рр., 205 арк.

Рецензент: канд. пед. наук, доц. Тягур Р.С.